

AÇIŞ KONUŞMASI

Murat TURAN
Maden Mühendisleri
Odası Başkanı

Sayın Konuklar, Basınımızın değerli üyeleri ve meslektaşlarım,

Bundan tam sekiz yıl önce, ilk kez 1969'da düzenlenen ve bu yıl beşincisini yaşayacağımız Türkiye Madencilik Bilimsel ve Teknik Kongrelerinin, ülke madenciliğindeki yerinin önemli olduğu bir gerçektir. Denebilir ki, bu kongreler, madencilik uğraşı alanında, ülkemizde düzenlenen kültürel faaliyetlerin en boyutlusudur ve ilgi çekenidir. Bugüne dek gözlenen, her kongrenin bir öncekinden daha başarılı olduğudur. Kuşkusuz bu başarı çizgisinde geçmiş Yönetim Kurulları ile birlikte, kongrelere katkılarını esirgemeyen kişi ve kuruluşların yerleri büyüktür. Her kongre, gerek içerik gerekse düzenleme açısından, bir öncekine oranla daha başarılı olsun istenmiş ve çalışmalar da bu amaca uyumlu olarak yönlendirilmiştir. Bu nedenle her kongre, yeni bir karanlığa ışık tutmuştur. Hazırlık çalışmaları bir yıldan beri süregelen bu kongrenin de Türkiye madenciliğindeki yerinin önemli olacağına inancımız tamdır. Bilimsel ve teknik içerikteki bu kongrenin, ülkenin somut sorunları üzerinde yükselmesi bizleri öncelikle ilgilendiren bir konu olmuştur. Doğaldır ki, böylesi bir ilgi, bizi kongre çalışmalarında, somut sorunlar çerçevesinde koşullandırmış ve yönlendirmiştir. Ancak, somut sorunların gerektirdiği ve zorladığı her bilimsel ve teknolojik araştırmanın «saf» ya da «pür»

kalamıyacağı açık bir gerçektir. Bu türden savlarla çalışmalara rımıza sırt çeviren ve bu nedenle de birer bilim ve teknik düşmanı olarak niteliyebileceğimiz Etibank gibi bazı kuruluşların varlığını vurgulamak isteriz. Şu kesin bir doğrudur ki, her bilimsel ve teknik uğraş, son çözümlemede üretimle olan ilişkisi içinde anlaşılabilir. Üretim biçiminin şu ya da bu şekilde oluşu ise, sisteme ilişkin bir gerçektir. Herhangi bir soruna bilimsel bir yaklaşım, doğaldır ki soruna ilişkin tüm yönleri içerecektir. Sorun ekonomik boyutuyla sergileneneceği gibi, politik yönüyle de verilecektir. Örneğin ülkemiz madenciliğindeki teknolojik gerilik bir gerçekse, bu gerçeğin açıkça ortaya konması, kongrenin amaçlarından biri olmalıdır. Salt bu kadarla kalınabilir mi? Değil, kuşkusuz. Bu teknolojik gerilikten kurtuluş yolları da gösterilmelidir ve gösterilecektir. Tersine bir yolu izlemek olanaksızdır. Çünkü, ele alınan her bilimsel ve teknolojik çalışmanın son çözümlemede dayanacağı nokta, sistemin kendisi olacaktır. Parçayı bütünden ayırmak ne oranda olanaklıysa, bu gerçeği görmemek o oranda olanaklıdır.

Bilim ve teknik, insanoğluna doğayı önce anlama sonra da değiştirme olanağı sağlar. İnsanlık tarihi bizatihi bu evrensel gerçeğin tarihidir. İnsan âlet yapan tek canlı varlıktır ve bu âleti sürekli olarak yetkinleştirmiştir. Aletler yetkinleştikçe de, insan, doğayı daha iyi kavramıştır ve daha çok denetimi altına almıştır. Bu gelişmeyi köstekleyen her sistem yıkılmış, yerini yeni bir üretim biçimine terketmiştir. Ve insanoğlu dört üretim biçimini geride bırakarak beşincisine damgasını vurmaya başlamıştır. Yirminci yüzyıl sona erdiğinde, insanlık tarihi, dördüncü üretim biçimini de tamamen olmasa bile, çok büyük bir bölümü ile geride bırakacaktır. Bu evrim, bir başka açıdan, işgücü verimliliğinin evrimi olarak da nitelenebilir. Her bilimsel bulgu ve teknolojik yenilik, işgücü verimliliğini artırır. İş gücü verimliliğinin artması ise kalkınmanın bir başka deyişle gelişmişliğin biricik göstergesidir. İşgücü verimliliğinin artması, bildiği gibi, üretimdeki sermaye yoğunluğuna dayanır. Bu ise bir başka açıdan, kalkınmışlığın göstergesidir. Kalkınmak isteyen bir ülke, işgücü verimliliğinin artmasına çalışmalıdır.

Kısaca denebilir ki, bilim ve teknik, her açıdan ülkenin somut sorunları üzerinde yükselmelidir. Bilim ve tekniğin ge-

üşmesi ise, özgür bir ortamda yeşerir ancak. Oysa günümüz Türkiye'sine baktığımızda, bilim ve teknolojinin geliştiği ve yeşerdiği söylenemez. Her açıdan dışa bağımlı bir ülkede, bilim ve teknolojinin gelişebileceğini söylemek olanaklı mı? Değil kuşkusuz. Dışa bağımlılık bilim ve teknolojinin gelişmemesinin belirleyici nedenidir. Geri bırakılmış bir ülke olarak Türkiye'nin bu dışa bağımlılığı, özgür bir ülke olmadığının da en önemli kanıtıdır. İşte, bu nedenden ötürü, altını çizerek vurguluyoruz ki, Türkiye'de bilim ve teknolojinin gelişebilmesinin temel koşulu, bağımlılıktan kurtulup özgür ve bağımsız bir ülke konumuna gelebilmekte yatar. Bu ise, köklü sosyo - ekonomik dönüşmelerle olanaklıdır. Emekçi halk ancak, köklü sosyo - ekonomik dönüşümlerden sonradır ki özgür ve sömürsüz bir ortamda bilimi ve teknolojiyi ile birlikte kısa süre içinde kalkınacak ve gelişecektir. İki yılda bir düzenlenen bu kongreler, bu yöndeki uğraşımızın en önemli ve en mütevazı bir kanıtıdır.

Kongremizi, emekçi halkımızın üzerinde tahakkümün, baskının ve şiddetin yoğun olduğu bir dönemde yapıyoruz. İnancımızı bir kez daha vurgulamak isteriz ki, sömürünün, baskının, şiddetin, terörün, siyasal cinayetlerin ve de işkencelerin kısacası faşizmin hüküm sürdüğü günümüzde, bilim ve teknik bir düşman saldırısı karşısındadır. 1976 yılında 130 yurtsever katledildi, binlercesi işkenceden geçirildi, onbinlerce öğrenci öğretim yapamaz hale geldi. Yüzlerce teknik eleman kıyıldı, işten atıldı, üzerlerine saldırıldı, dövüldü ve öldürüldü. 1977 yılının henüz iki ayı dolmadan, ölen yurtsever sayısı 30'a vardı. Daha bir hafta önce üç demokratik kitle örgütü kapatıldı.

Günümüz gerçeğini bir başka türlü anlamak mümkün mü? İşte bu anlayışla diyoruz ki, her yurtseverin bugün temel görevi, faşizme karşı mücadele etmesidir. Bilim adamları ve teknik elemanlar, topyekûn emekçi halkın düşmanı olan faşizmi geriletme ve yok etmek için, geniş halk kitlelerinin mücadelesine katılmalıdırlar. Bu gerçeği görmeyen bilim adamları ve teknik elemanlar bilmelidir ki bugün için ateşin uzağında durmak, kendilerini kurtaramayacaktır. Birgün evet bir gün mutlaka, onlar da faşizmin karanlığına ne olduklarını anlamadan gireceklerdir.

Günümüz Türkiye madenciliğine sağlayacağımız bir yaklaşım, kaba çizgilerle de olsa, bilim ve tekniğe (ilişkin vurguladığımız gerçekleri bir kez daha kanıtlayacaktır. Bilindiği gibi, madenlerin sanayileşme ve kalkınma ile kopmaz bağları vardır. Kalkınmak isteyen bir ülke, kişi başına maden tüketimini arttırmak zorundadır. Çünkü kişi başına maden tüketiminin artması, işgücü verimliliğinin artması ya da büyümesi demektir ki, bu da kalkınmanın bir göstergesidir. Bir başka deyişle, üretim değeri içinde sermaye payının arttırılması, üretimin daha çok makinalarla, yani emeğin tüketileceği makinalar kütesinin arttırılması, büyük oranda maden tüketimine dayanır. Bütün bu gerçekler karşısında, ülke madenciliğimizin içinde bulunduğu konum hiç de sevindirici değildir. Ülke madenciliğinin varmış olduğu düzey, bu açıdan irdelendiğinde ilginç sonuçlara varılmaktadır. Bunun için önce ülkemizin yapısına bir göz atmak kaçınılmaz olmaktadır.

1920'lerden günümüze dek sanayileşme, bir başka deyişle kalkınma amacıyla çeşitli ekonomik politik terihlere gidildi. Önce özel sektör eliyle kalkınma, sonra devletçilik tercihi denendi. Daha sonra yabancı sermayeye bel bağlandı. Bütün bu ekonomik - politik tercihler aslında tek bir modelin yansımalarından ileriye gitmedi. Yani kapitalist sistem içinde kalındı. Varılan nokta ortada; dışa bağımlı çarpık bir sanayi ve geri kalmış bir Türkiye. Kişi başına düşen enerji miktarı açısından yine alt sıralardayız. Kişi başına demir - çelik tüketimi açısından ha keza. Diğer madenlerde de aynı. Ama kişi başına üretim değeri diğer ülkelere oranla büyük boyutlara varan madenlerimizi ise yok pahasına, yabancı tekellerin ve son çözümlerde emperyalist ülkelerin yararına sunagelmişiz. İhraç etmişiz yani Krom, bor ve manyezit bu tür madenlerden. Son olarak görkemli bir törenle işletmeye açılan Uludağ'daki Wolfram madeni de aynı türden madenler kapsamında. Öte yandan daha on yıl öncesine kadar, demir cevheri ve taşkömürü ihraç ettiğimiz bir gerçek. Ama bugün milyarlar ödeyerek, yabancı tekeller kanalıyla demir cevheri ve kok kömürü ithal ediyoruz. Sayısız örnekler vermek olanaklı. Ancak aktarılabilecek tüm veriler bizi birtek gerçekle karşı karşıya getirmektedir. Türkiye sanayileşmenin niteliği ve ölçüsüne uyumlu olarak, maden üretimi

yönünden tıje geri bıraktırılmış bir ülkedir. Oysa bilim adamları ve araştırıcılar, Türkiye'de tesbiti mümkün madenlerin dünya ortalamasına oranla oldukça düşük olduğu noktasında birleşmektedirler. Bu ise, Türkiye'nin yeraltı kaynaklarını yeterince saptamadığı anlamına gelmektedir. Birbiriyle çelişen bu iki acı gerçeğin biraradalığı çarpıcıdır. Bir yandan maden üretimi açısından da geri kalınırken diğer yandan yeraltı kaynakları yeterince saptanamamaktadır. Bu çıplak ve çelişik gerçekleri nasıl açıklayacağız ? Onbeş yıl geriye gittiğimizde, plânlı kalkınma tercihini de görüyoruz. Üç tane beş yıllık plânı geride bıraktık ve bir dördüncüsüne de girmek üzereyiz. Demek ki plânlı kalkınma çerçevesinde de madenciliğimizi geliştirmemişiz. Tersine, geçen onbeş yıllık plânlı dönemde görel bir gerilikten söz etmek daha doğru olacaktır. Öyleki, bugün bir maden ithalâtçısı ülke konumuna gelmiş bulunmaktayız. Araştırıcılar, varılan bu noktanın sonuçlarını oldukça çarpıcı bir biçimde ortaya koymaktadırlar.

Bilindiği gibi madencilik sektörü, imalât ve enerji sektörleri ile birlikte, sanayi sektörü içinde yer almaktadır. Onbeş yıllık plânlı dönemde (1962 -1977) sanayi üretiminin ortalama yüzde 6.6'sı enerji, yüzde 9.4'ü madencilik ve kalan yüzde 84.0 oranında bir kesiminin de imalâttan oluştuğu söylenebilir. Ancak daha yakından bir değerlendirme bize, sektörlerin görel büyüklüklerinde, yıllara göre görülen farklılaşmanın önemli boyutlarda olduğunu göstermektedir. Özellikle madencilik sektörünün, diğer sektörlerle görel büyüklüğünde gittikçe azalan eğilimini somut olarak görmek mümkündür. 1962 yılında, madencilik sektörünün sanayi sektörü içindeki yeri yüzde 11.0 iken, bu değer 1967'de yüzde 9.4 ve 1972'de yüzde 7.8 olmuştur. Bu azalmayı, plân dönemlerine ait yıllık ortalama artış değerlerinde de gözlemekteyiz. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında yüzde 7.5 olarak gerçekteşen yıllık ortalama artış, İkinci Plân'da yüzde 4.9 olmuştur. Aynı eğilim Üçüncü Plân'da da görülmüştür. Büyüme hızı, ortalama yüzde 13.4 olarak hedeflene dursun, örneğin 1976 yılı gerçekteşmesi yüzde 4.0 olabilmüştir. Bu değer 1973'de 4.3, 1974'de 21.7 ve 1975'de yüzde 8.6 olarak gerçekteşmiştir.

Bütün bu önemli gelişmeler, madencilik sektörü ürünlerinin hem enerji ve hem de imalât sektörünün girdilerini oluşturduğu gerçeği ışığında değerlendirildiğinde, oldukça önemli bir noktayı saptamakta güçlük çekmeyiz. Plânlı dönem boyunca imalât sektörü kapsamındaki arz ve yatırım mallarının görece ağırlıklarında büyük bir artışın, madencilik sektöründe ise tersine bir azalmanın gözlenmiş olması, vurgulamaya çalıştığımız çelişik durumun açık bir ifadesidir. Özellikle madencilik sektörü ürünlerini büyük oranda girdi alan ara mallar sanayinin büyük boyutlarda gelişmiş olması sorunun can alıcı yanıdır. Kısaca denebilir ki, madencilik sektörü, çarpık, montajcı ve güdümlü de olsa gelişen imalât sanayiinin talebindeki artış hızına bile ayak uyduramamıştır. Geri kalmıştır. Bu ise, sanayinin girdi yoluyla dışa bağımlılığının giderek arttığı ve gelecek yıllarda daha da artacağı demektir. Hem imalât sanayi ve hem de enerji sektörü, yeraltı kaynaklarına ilişkin izlenen yanlış politikadan ötürü, bugün girdi yoluyla dışa bağımlılıkta önemli noktalara varmış bulunmaktadır. 1968 -1973 yıllarına ilişkin yapılan bir değerlendirme bu gerçeği oldukça çarpıcı bir biçimde yansıtmaktadır. İthal girdilerine doğrudan bağımlılık ara malı üreten sektörlerde 1968 -1973 yılları arasında yüzde 39.7 bir artış gözlenirken, yatırım mallarında ise bu artış yüzde 49.0 olmuştur.

Hangi açıdan yaklaşılsa yaklaşılsın, plânlı dönemde madencilik sektörü, genel sanayi sektörü içinde işlevini yerine getirememiş, bu nedenle de montajcı nitelikte olan dışa bağımlı sanayinin girdi yoluyla dışa bağımlılığının daha çok artmasına neden olmuştur.

Demek ki plânlı kalkınma döneminde de madencilik, sektörünü yerli yerine getirememişiz. Neden ? Çünkü, yapılan plânlamalar, kapitalist ekonomi modeli içinde kalmıştır. Kâr esasına dayanmıştır. Kâr ise plânlama ile bağdaşabilecek bir şey değil. Çünkü şu bir gerçektir ki, kâr esasına dayalı üretim, düzenlenemez. Toplumun ihtiyaçlarıyla tutarlı ve uyumlu bir üretimi gerçekleştirmek olanaksızdır. Türkiye ısınma sorusunda bu gerçeği tüm çıplaklığıyla görmek mümkündür. Ekonomi kâr esasına dayandığı için, bugün Türkiye'de yeterli lin-

Yit varlığına karşın, yetersiz üretim nedeniyle halkımız yakıt bulamamaktadır. Halkımızın ısınma sorununun alabildiğine darboğazlara girdiği böyle bir dönemde, zaten yetersiz olan linyit üretimini elektrik enerjisine bağlamak, ekonomik olmaktan öte toplumla alay etmek anlamı taşır. Bir başka örneği ise; madencilik öğretiminde verebiliriz. Bir tek üniversitede bile yeterli öğretimin yapılamadığı günümüz Türkiye'sinde peşpeşe maden fakültelerinin açılmış olması acıdır. Atılan yüzlerce asılsız temeller ile mantar gibi biten üniversiteler arasındaki benzerlik ilgi çekicidir.

Tüm bu gerçekler karşısında, yıllardan beri önerdiğimiz çözüm yolunu bir kez daha vurgulamak isteriz. Çözüm genel yapı ile ilgilidir. Genel yapıda köklü sosyo - ekonomik dönüşmeler olmadıkça, bir başka deyişle üretim anarşisi ortadan kaldırılmadığı sürece, madencilik sektörünün sağlıklı bir yapıya dönüşmesi mümkün değildir. Üretilen madenlerin, toplumun ihtiyaçlarına uyumlu ve tutarlı bir biçimde örgütlenmesi ancak ve ancak üretim anarşisine son vermekle mümkün olacaktır. Yeni yeni maden yataklarının bulunabilmesi yine aynı esasa bağlı kalacaktır. Madenlerdeki sömürü, soygun ve talanın önlenmesi de aynı koşula bağlıdır. Sonuç olarak;

Tüm ülke halkının, sömürsüz, soygunsuz ve insanca yaşaması ve de refahı, üretilen madenlerin bu insanca yaşama ve refaha göre planlanması ancak ve ancak köklü sosyo-ekonomik dönüşümlerle gerçekleşebilecektir. Kongremizin, bu köklü çözüme bağımlı olarak bilimsel ve teknolojik bulgularla varacağına inancımız tamdır.

Saygılarımızla.»